

Ա Ր Ա Ր Ա Տ

ԹԻԻ Ը. — ՇՐՋԱՆ ԺՁ.

1883

ՏԱՐԻ ԺՁ. ՕԳՈՍՏՈՍ 31

ԿՐՕՆԱԿԱՆ

Գ.

ՀԻՔԻՑ ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆԸ

ԵՐ

ՆՈՅԱ Ս. ԳԻՐԲԸ.

Նոր Մովսէս Իսրայէլացւոյ գրաւոր օրէնքներ եւ կրօնական պաշտամանց համար հրահանգներ տուեց, նորա անապատի մէջըն էին եւ դեռ հաստատուն բնակավայր չունէին: Նոցա կրօնական պաշտամունքն էլ կատարւումէր շարժական խորանի մէջ՝ որ ասվումէ Վկայութեան Խորան՝ որի մասին խօսեցինք: Մովսէսի մահէից յետոյ Իսրայէլացիք մտան Քանանացւոյ երկիրը, որը պէտք է ժառանգէին նոքա Արրահամին եւ Նահապեաներին եղած Աստուծոյ խոստմանը համեմատ. եւ Մովսէսի մահէից յետոյ Յեսու Նաւեան սկսեց Աստուծոյ ժողովրդեանը առաջնորդել: Քանանացւոյ երկրի բնակիչներին յաղթեց եւ երկիրը բաժանեց Իսրայէլացւոյ ցեղերի վերայ: Այդ երկիրը կոչւումէ Աւետեաց

Երկիրը՝ ռոստացեալ երկիր, Պաղեստինեւ Հրէաստան:
Այդ երկրի աշխարհագրական դիրքը մեզ յայտնի է արդէն:

Իսրայէլացիք խոստացեալ կամ՝ Աւետեաց երկիրը միտնելուց յետոյ՝ երբ Յեսու Նաւեան էլ մեռաւ, մի որոշ վարչական հաստատութիւն չունէին. ազգի ծերերը կառավարումէին ժողովրդիին այն հրահանգութիւններով՝ որոնք Մուսէսի Հեգամատեանի մէջ որոշուած են. բայց այդ բաւական չեղաւ մի կենդրոնական ոյժ կազմելու համար՝ որ կարողանար գիմագրել ներքին զեղծմանց եւ արտաքին ճնշման դէմ: Ժողովուրդը սկսաւ բարոյապէս եւ նիւթապէս ընկնել եւ գրեթէ լուծուել շրջապատող այլազգիների մէջ՝ որոնք աւելի զօրեղ կերպով սկսեցին ազգել: Այս անկման ժամանակ տեսնելով հրէաները իրանց թշուառութիւնը, որ կրումէին միայն ազգային միութեան կապը խզելով, — կրօնական պաշտամունքները եւ ազգային վարչական հրահանգութիւնները առ ոչինչ համարելով — Աստուծոյ ազգեցութեամբ մի որ եւ է ազգեցութեան տէր մարդու ձեռքի տակ միանումէին ուխտելով հայրենական սրբութեանց հաւատարիմ մնալ. եւ այդ սրբութիւնները ազատ համարձակ պաշտելու համար այլազգիների դէմ պատերազմելով՝ դուրս էին անում երկրից եւ նոյա հպատակութիւնից դուրս էին գալիս: Այն ազգեցութեան տէր մարդը՝ որ ազգի միութեան կապն էր դառնում, — երկիրը թշնամիներից ազատելով՝ ճանաչվումէր երկրի կառավարիչ եւ կոչվում էր Դատաւոր. եւ որովհետեւ այս դատաւորները ժառանգական չէին՝ հետեւաբար մի դատաւորի մահից յետոյ ժողովուրդը անգլուխ մնալով հետզհետէ բարոյապէս ընկնումէր մինչեւ որ դարձեալ այլազգիք սկսումէին իշխել, մինչեւ որ րգգաստանալով, դարձեալ իրանց ազգային անկախութիւնը ձեռք էին բերում մի որ եւ է ազգեցութեան տէր մարդու ձեռքով, որ դարձեալ դատաւոր անուամբ ազգը կառավարումէր մինչեւ իւր մահը: Այս տեսակ վարչութիւնը Աստուածպետական վարչութիւն էր կոչվում. որովհետեւ ամեն բանի մէջ ներգործողը Աստուծոյ զօրութիւնն էր:

Վերջապէս Հրէայք տեսնելով որ հաստատուն հայրենիք, հայրենական օրէնքներ ու պաշտամունք ունին, բայց մի կազմակերպեալ վարչութիւն չը կայ, որ կենդրոնական ուժ կազմելով հայրենիքը, հայրենական օրէնքներն ու պաշտամունքը ազատ

պահպանեն այլազգեաց դէմ՝ մտածեցին թագաւոր ունենալ, եւ առաջին թագաւորն եղաւ Բենիամինի ցեղից Սաւուղ: Յետեւից մինչեւ Սաւուղ եղած ժամանակամիջոցը կոչուեմէ դատաւորաց օրերն, եւ դոցա պատմութիւնը Աշտուածաշնչի մէջ դրուած է Մովսէսի Հնգամատեանից անմիջապէս յետոյ: Առաջին թագաւորն Սաւուղ իւր ցեղի մէջ առաջին եւ վերջին թագաւորն եղաւ. նա որչափ որ սկզբում իւր խոհեմութեամբ ուարդարասութեամբ ժողովրդին հաճելի եղաւ, այնքան էլ իւր վերջին օրերի մոլութեամբ ժողովրդին ատելի դարձաւ. այն ինչ Յուդայի ցեղից Ղաւթիթը, որ մի հասարակ մարդ էր, հետզհետէ իւր արած քաջութեամբ սիրելի եղաւ ժողովրդին եւ Սաւուղից յետոյ թագաւորեց բոլոր Խորայէլացոց վերայ: Ղաւթին յաջորդեց իւր որդին Սողոմոն. Սողոմոնին յաջորդեց իւր որդին Յերոբոամ, եւ սորա օրով Հրէից թագաւորութիւնը երկու բաժանուեց — Յուդայի թագաւորութիւն եւ Խորայէլի թագաւորութիւն: Յուդայի թագաւորութեան մայրաքաղաքն էր Երուսաղէմ, իսկ Խորայէլի թագաւորութեան մայրաքաղաքը Սամարիա: Յուդայի թագաւորները Յուդայի ցեղից էին եւ Ղաւթի սերնդից. իսկ Խորայէլի թագաւորութեան թագաւորները՝ մեծ մասամբ Եփրեմի ցեղից:

Զնայելով որ Յուդայի թագաւորութիւնը համեմատաբար շատ փոքր էր, բայց նախապատիւ էր համարուում միշտ մի քանի պատճառներով՝ որոնք են — ա. այդ թագաւորութեան մայրաքաղաքը Երուսաղէմ՝ իրրեւ սուրբ քաղաք, բ. Համազգային տաճարը՝ որ Երուսաղէմումն էր, որին իւրաքանչիւր հրէայ պարտաւոր էր տարին միանգամ ուխտի գալ եւ երկրպագութիւն մատուցանել, գ. Յուդայի ցեղից եւ Ղաւթի սերնդից պէտքէ ծրնէր Մեսիայն:

Մինչեւ Սողոմոն Հրէայք չունէին հաստատուն մի աղօթատեղի, միայն Վկայութեան Խորանն էր, որի մասին մենք խօսեցել ենք: Սողոմոն շինեց համազգային տաճարը Երուսաղէմի մէջ, այնքան հոյակապ, այնքան շքեղ, որ ոչ միայն Խորայէլացոց էր հիացնում այլեւ օտարազգիներին. եւ Վկայութեան Խորան սրբութիւնները գետեզուեցին այդ տաճարի մէջ, ուր էր նաեւ մեծ քահանայապետը: Յուդայի թագաւորները օծվումէին այդ քահանայապետներից կամ մարգարէներից: Այն օրից, երբ

որ Հրէից թագաւորութիւնն երկուսի բաժանուեց, սկսաւ ազգն էլ հետ զհետէ թուլանալ եւ վերջապէս առաջ Իսրայէլի եւ յետոյ Յուդայի թագաւորութիւնը բնկաւ եւ Հրէայք ցիր ու ցան եղան: Ամենից մեծ հարուածը Իսրայէլացւոց՝ եղաւ Յիսուսից յետոյ, երբ որ Հռովմայեցւոց կայսրներից մինը Երուսաղէմը բոլորովին քանդեց, տաճարը կործանեց, եւ ժողովրդին գերեց: Ահա Հրէից ազգի պատմութեան համառօտ տեսութիւնը: Վա-
րոյ—

Իսրայէլացիք երկու յոյս ունէին մինը՝ որ մեծ ազգ պէտքէ լի-
նէին եւ Քանանացւոց երկիրը ժառանգէին, որին անուանումէին Աւետեաց կամ Խոստացեալ երկիր, որ կաթն ու մեղր պէտք է բուսցնէր նոցա համար. միւսն էր Մեսիայն, որ պէտք է Իսրայ-
էլի թագաւորութիւնը մշտնջենաւոր էր. իսկ Մեսեայն ծնուելու էր Յուդայի ցեղից եւ Դաւթի սերնդից: Այդ երկու յոյսերից ա-
ռաջինը նոցա ուժ տուեց դիմանալ եգիպտական տանջանքներին. իսկ երկրորդը քաջալերումէ նոցա տանել բոլոր աշխարհի նա-
խատանաց, հաւատարմով թէ կը գայ Մեսեայն եւ կը վերակոնդ-
նեցնի Իսրայէլի թագաւորութիւնը, իրանք էլ բոլոր աշխարհին
տիրող ազգ կը դառնան:

Իսրայէլացւոց մէջ մի կարգ մարդիկ, որ ապագայն գու-
շակումէին, կոչվումէին տեսանող, իսկ նոքա որոնք Իսրա-
յէլի թշուառ ապագայն էին գուշակում, մի եւ նոյն ժամանակ
գուշակում էին Մեսեայի գալուստը, եւ իրանց գուշակութիւն-
ները գրումէին, կոչուեցին մարգարէ:

Մեսեայի գալուստը քրիստոնեաներիս համար կատարուած ի-
րողութիւն է. նորա բարիքը վայելումենք այն Գոլոր առաւե-
լութեամբ՝ ինչ որ ունինք քրիստոնեաներս այլադաւանների հա-
մեմատութեամբ. իսկ Հրէաների համար՝ դեռ նոր պէտք է կա-
տարուի. եւ այդ յոյսն էլ նոցա գոյութեան մի ապաւէն է, որով
նոքա աշխարհի բոլոր գառնութիւնները, բոլոր ազգերի հալա-
ծանքը տանումեն, հաւատարմով՝ որ կը գայ Մեսեայն եւ Իս-
րայէլի կործանուած թագաւորութիւնը կը վերականգնեցնի եւ
կը թագաւորի յաւիտեան:

Վարով Հին Կտակարանին, բացի Մովսէսի Հնգամատեանից, որ
եօթն տարին միանգամ պէտքէ կարգացուէր իւրւր ժողովրդ-
դեան, նորա մէջ կան հետեւեալ բաժանմունքները:

Ա). Գիրք Յեսուայ, որ նկարագրում է Քանանացւոց երկրի կամ Խոստացեալ երկրի գիրքը, Յեսուի բոլոր գործերը այդ երկիրը Խորայէլացւոց համար տիրելու, այլ եւ՝ թէ ինչպէս երկիրը բաժանուեց Խորայէլացւոց ցեղերի մեջ:

Բ). Գիրք Կատաւորաց, որի մէջ նկարագրած է Խորայէլացւոց այն ժամանակամիջոցը, երբ նոր մտնելով Աւետեաց երկիրը մի հաստատուն կենդրոնական իշխանութիւն չունէին եւ իրանց թշուառութիւնից ազատելու համար դուրս էին գալիս կարող անձինք ու մինչեւ իրանց մահը կառավարումէն ժողովրդին Կատաւորք անուամբ:

Գ). Գիրք Հռութայ, որի մէջ նկարագրած է մի հրէայ ընտանիքի պատմութիւն, որ իւր հայրենիքը թողնելով՝ օտարութեան մէջ փնդւում է երջանկութիւն, ուր կատարելապէս թշուառանում է կորցնելով իւր հայրը եւ արու անդամները. նկարագրուած է այդ ընտանիքի օտարազգի Հռութ անունով մի այրի հարսի աննման առաքինութիւնը, որ լաւագոյն է համարում իւր ազգատ սկեսրի դառն վիճակին հաղորդ գտնուելով՝ նորան մխիթարել, քան իւր հայրենական տան կամ ազգի մէջ բաղդաւորուիլ մի ուրիշ ամուսնութեամբ: Հռութի անցքը մի ուրիշ սրտաճառով էլ հին Կտակարանի մէջ մտել է, եւ ահա — Աստուած կամենալով այդ առաքինի կնոջը վարձատրել, նորան բաղդաւորացրեց օրհնելով նորա ամուսնութիւնը Յուդայի ցեղից մի մարդու հետ, որ Յիսուսի ազգահամարի մէջ իւր տեղն ունի:

Դ). Ա. Բ. Գ. Գ. Թագաւորք, որոնց մէջ նկարագրուած է Խորայէլի թագաւորների պատմութիւնը:

Ե). Ա. Բ. Մնացորդք. Մովսէսի Հնգամատեանի եւ միւս պատմութեան համառօտութիւնն է:

Զ). Գիրք Եզրասայ, ուր նկարագրած է գերիվարութիւնից դարձը Կիւրոսի ձեռքով, Հրէաստանի մարգարնակ լինելը, տաճարի վերաշինութիւնը Զօրարարելի ու Յեսու Յովսեփեկեանի հսկողութեամբ, ընդհանրապէս զգուշութիւն՝ որ Հրէայք օտար ազգաց հետ խնամութիւն չանեն:

Է). Գիրք Նէեմայ, ուր նկարագրուած է գերիվարութեան ժամանակից արքունի պալատան մէջ եղող Նէեմիի վիշտը իւր հայրենիքի համար, նորա ջանքը իւր հայրենիքը շէնցնելու մտքը, եւ Հրէաստանի մարգարնակ լինելու մանրամասնութիւնները:

Ը). Գիրքը Եսթերայ, ուր նկարագրուած է Հրէայ Եսթեր անունով մի աղքատ աղջկայ պատմութիւնը, որ գիտուածով թագուհի դառնալով հանդերձ՝ չի մոռանում իւր թշուառ ու գերութեան մէջ տանջուող ազգը, եւ իւր կեանքը վտանգի ենթարկելով ազատումէ իւր ազգը համայնաջինջ կոտորածից: Նկարագրուած է այս գրքի մէջ Սուրթքէոս անունով մի անձի պատմութիւնը, որ իւր հայրենական օրէնքը պաշտպանելու եւ հայրենակիցներին ու ազգակիցներին ազատելու համար ոչինչ չէ խնայում իւր ազգական Եսթեր թագուհու հետ աշխատելով:

Թ). Յովբայ գիրքը, ուր նկարագրուած է Յովբի պատմութիւնը, ուր Յովբ թէ իւր ունեցած հարստութեան եւ թէ յետին թշուառութեան մէջ իւր կատարեալ աստուածապաշտութեամբ առաքինութեան մի սքանչելի օրինակ է հանդիսանում:

Ժ). Մակարայեցւոյ գիրքը, ուր նկարագրուած է Անտիոքոսների բռնութիւնները Իսրայէլացւոյ վերայ եւ հրէաների սքանչելի հայրենասիրութիւնն ու քաջատրտութիւնը հայրենական կրօնն ու հայրենիքը ազատելու համար:

ԺԱ). Սաղմոս, ուր Դաւիթ իւր արկածների մէջ ունեցած զգացմունքը երգերով արտայայտել է, որոնց մէջ կան մարգարէական խօսքեր Յիսուսի Քրիստոսի համար:

ԺԲ). Առակք Սողոմոնի, ուր կան զանազան խրատաբանութիւններ եւ սքանչելի յորդորներ բարեկեցութեան համար:

ԺԳ). Դիրք Ժողովողի, որի մէջ Սողոմոն աշխարհի բոլոր բաները ունայնութիւն համարելով համոզում է լինել բարի, առաքինի եւ աստուածահաճոյ մարդ:

ԺԴ). Երգ երգոյ, ուր Սողոմոն գեղեցիկ կերպով եւ հարսն ու փեսայի նմանութիւնով մարգարէաբար երգում է Քրիստոսի եւ եկեղեցւոյ յարաբերութիւնները:

ԺԵ). Մարգարէութիւնների, որոնց մէջ նկարագրած են Եսայիէլացւոյ թշուառութիւնները, եւ ապագայ յոյսը Մեսիայի գալուտեամբ, որի մէջ տմենից սրտաշարժն է Երեմիայի մարգարէութիւնը եւ իւր ողբը:

Ամբողջ հին կտակարանը, բացի Մովսէսի Հնգամատեանից, բոլորովնդակութեան՝ այսպէս կարելի է բաժանել:

Ա). Պատմութիւն, ուր նկարագրած են Հրէից ազգի կեանքը Յեսուից մինչեւ գրեթէ Յիսուսի ծնունդը:

Բ). Վէպերի ուր նկարագրած են առաքինութիւնն՝ իւր փարձա-
տութեամբ եւ մոլութիւնն՝ իւր պատուհասով: Այս վէպերի մէջ
մի քանի Խորայէլացի կանանց եւ մարդոց ազգասիրութիւնը,
կրօնասիրութիւնն ու հայրենասիրութիւնը ամենալաւ դատերն
են ամեն մի մարդու՝ իւր հայրենիքը, ազգը եւ կրօնը սիրելու
ու պիտանի լինել ու համար:

Գ). Օրհնարանութիւններ, ուր փառաւորուած է Աստուծոյ
անունը իւր մեծագործութեամբ:

Դ). Առակներ, ուր ամեն հասակի մարդ կարող է իւր կեանքի
համար բարեկեցութեան օրինակներ գտնել:

Ե). Մարգարէութիւններ, ուր նկարագրուած թշուառութիւնն
ու ապագայի յոյսը ամեն թշուառ ազգի մէջ կարող է տոկանու-
թեան գաղափարը կենդանի պահել: Իսկ հին կտակարանը իւր
բոլոր բաժանմունքներով ամեն ընթերցողին համոզում է ճանա-
չել ու պաշտել ճշմարիտ Աստուածը, նորան հաճելի լինելու հա-
մար լինել առաքինի, բարի եւ բարեգործ. սիրել բոլոր մարդ-
կութիւնը, պաշտել իւր ազգն ու ազգային բոլոր սեպհականու-
թիւնները, ոչ մի գէպքում չը յուսահատուել: Ահա այն կա-
տարելութիւնը, որ ունի Հրէից Սուրբ Գիրքը. ահա այն կատա-
րելութիւնը, որից բոլոր քրիստոնեայ ազգերը ստանում են բա-
րոյական կրթութիւն: Ահա այն գիրքը, որ բոլոր քրիստոնեաները
սուրբ են համարում, պաշտում են, բայց գրքի տէր ազգին պիղծ
են համարում եւ հարածում են: Ահա այն գիրքը, որ իւր ազգին
յոյս է մատակարարում ապագային մխիթարութիւն, իսկ ուրիշ-
ներին մխիթարելուց յետոյ՝ յոյս ու փառք է շնորհում:

Յուսիկ Վարդապետ.

